

Dorota Siwicka, IBL PAN

NAZWY GEOGRAFICZNE W POEZJI MICKIEWICZA

W liście do Antoniego Edwarda Odyńca, pisanym z Petersburga w 1828 roku, Adam Mickiewicz wyznawał: „Mam wstręt okrutny do wszystkich wysp i krajów, których nie ma na mapie” (Mickiewicz 1998: 478). Można odczytać to zdanie jako wyraz niechęci do fantazjowania oderwanego od realnych miejsc, a także od wydarzeń historycznych, które z nimi były związane, jako brak zaufania do literatury powstającej w pustce zapełnianej tworam abstrakcyjnymi, a więc – z konieczności – wtórnymi, zaczerpniętymi z mitologii czy ze światów innych autorów. Można dostrzec w nim deklarację wiary w istnienie „ducha poetyckiego” w konkretnie, którego realny byt jest potwierdzony inaczej niż przez literaturę – na przykład przez mapę. Można też zobaczyć efekt Mickiewiczowskiego zamiłowania: do map jako takich, te bowiem – zdaniem poety – zawsze warto mieć na podorędziu, czy podróżując, czy pisząc, czy choćby nawet tkwiąc w zamkniętym pokoju. To na nich nakreślony został obraz świata niedostępny ludzkiemu oku, wzniesiony „ponad poziomy”, obraz z wyższej (ptasiej czy może Boskiej) perspektywy. Mapa pozwala przekraczać granice, tworząc rzeczywistość wobec zmysłów człowieka transcendentną, lecz potwierdzającą swą realność plamami znaczących kolorów, liniami rzek i punktami miejscowości.

Powyższe słowa nazbyt może sugerują romantyczność Mickiewiczowskiego pojmowania mapy. Trzeba więc też wspomnieć o naturalności czy wręcz oczywistości obcowania z mapami, które poeta zyskał dzięki swej wileńskiej edukacji, naukom Joachima Lelewela i jego kartograficznej pasji czy geograficznym pracom filomackim, a także własnej praktyce podróżniczej. Z jaką łatwością potrafił „myśleć mapą”, najlepiej pokazują *Pierwsze wieki historii polskiej* (Mickiewicz 1997a) czy początkowe kursy Prelekcji paryskich (Mickiewicz 1997b). Wolno jednak przypuszczać, że także pisząc inne utwory, z map korzystał, a nazwy sprawdzał, choć co gdzie leży i jak się nazywa, wiedział zadziwiająco dobrze. O tym, że umiejętność czytania map uważał za prostą i pożyteczną, świadczy również jego list do córki Maryni pisany z Konstantynopola. Relacjonując swą podróż do Turcji, i wymieniając miejsca znane z historii i mitologii starożytnej, polecał: „Kiedy dzieci przyjdą w niedzielę ze szkoły, niech na mapie wykryślą drogę, kędyśmy żeglowali; będzie to egzamin z geografii”, i dodawał praktyczną, jakże znamienne wskazówkę: „Książka zawierająca mapy starożytne znajduje się w szafce obok biblioteki mojej na najniższej półce” (Mickiewicz 2005: 360).

Na przedstawionych tu czterech mapach pod wspólnym tytułem *Nazwy geograficzne w utworach poetyckich Mickiewicza* zaznaczono wszystkie te nazwy, które pojawiają się w jego tekstach poetyckich. Dołączono też miejsca powstania utworów, jeśli sam Mickiewicz je pod tekstami wpisał. Nie uwzględniono natomiast nazw użytych w formie przymiotnikowej, chyba że wskazanie na konkretne miejsce było bardzo wyraźne. Kolory (szylidy pod nazwami) oznaczają – wedle skali – liczby ich użycie. Wiele z nich poeta wy-

mienił tylko raz, toteż trzeba było stworzyć dla nich odrębną kategorię (nie mają kolorowych sztyldów).

Barwy te to tylko obraz statystyczny, który nie pozwala wyciągać zbyt wielu stanowczych wniosków. Tym bardziej, że nie zawsze wiadomo, czy nazwa rzeczywiście oznacza konkretne miejsce lub obszar. Na przykład: nazw krajów Mickiewicz używał także na określenie narodów („Polska” bądź „Litwa” wyjątkowo często w tej roli się pojawiają), a czasem – władców czy politycznych gabinetów. „Moskwa” to miasto, ale również Rosja, naród rosyjski, car, bądź jakaś trudna do uchwycenia grupa ludzi, nawet idea. Podobne kłopoty sprawia wieloznaczność nazwy „Rzym”, inne (jak „Olimp”) mają znaczenie wyłącznie przenośne. Wszystkie te użycia, niezależnie od tego, jaki sens nadaje im choćby *Słownik języka Adama Mickiewicza* (Wrocław 1962–1983), zostały na mapy naniesione. Wszystkie razem tworzą bowiem geograficzny horyzont poety.

BIBLIOGRAFIA

Mickiewicz Adam, 1998, list do Antoniego Edwarda Odyńca z 20 maja / 1 czerwca 1828 r., w: tegoż, *Dzieła*, t. XIV, Warszawa.
 Mickiewicz Adam, 1997a, *Literatura słowiańska*, kurs pierwszy, w: tegoż, *Dzieła*, t. VIII, Warszawa.
 Mickiewicz Adam, 1997b, *Pierwsze wieki historii polskiej*, w: tegoż, *Dzieła*, t. VII, Warszawa.
 Mickiewicz Adam, 2005, list do Marii Mickiewiczówny z 3 października 1855 r., w: tegoż, *Dzieła*, t. XVII, Warszawa.

© Wydawnictwo Kartograficzne Polkart Michał Siwicki

Użycie nazw: 1 2-3 4-10
11-30 31-50

pisownia nazw geograficznych wg A. Mickiewicza

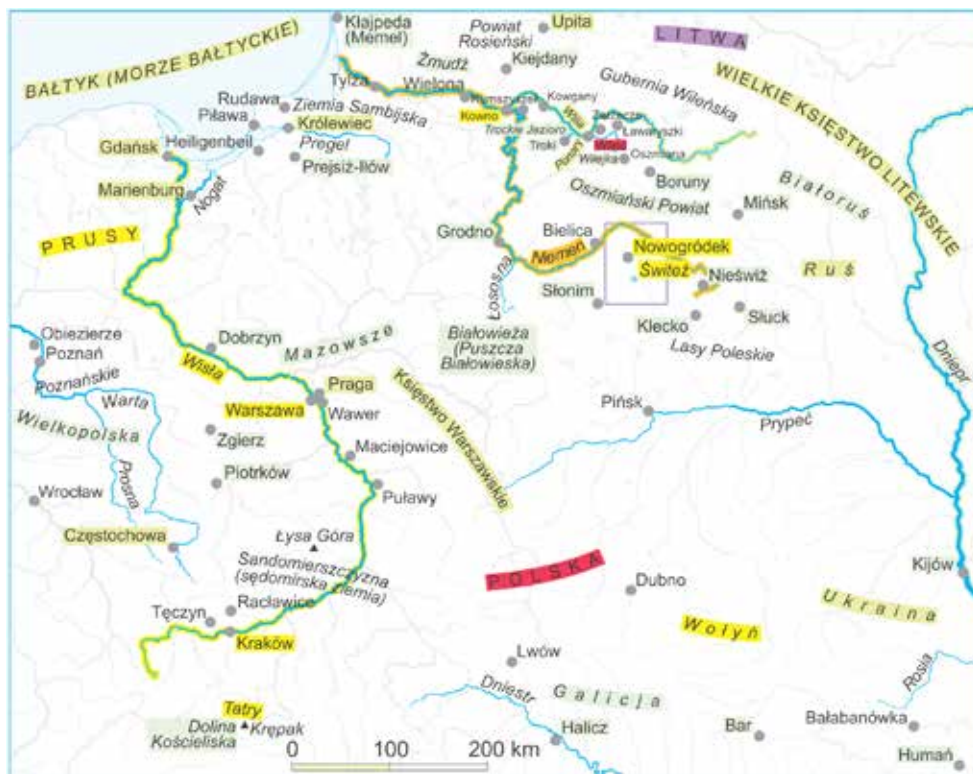
© Wydawnictwo Kartograficzne Polkart Michał Siwicki

Użycie nazw: 1 2-3 4-10

pisownia nazw geograficznych wg A. Mickiewicza

© Wydawnictwo Kartograficzne Polkart Michał Siwicki

Użycie nazw: 1 2-3 4-10 11-30 31-50 51-100 101-173
 pisownia nazw geograficznych wg A. Mickiewicza

© Wydawnictwo Kartograficzne Polkart Michał Siwicki